

El Síndic recomana mesures per combatre la segregació escolar impulsant la igualtat d'oportunitats

- **Alerta que el cost de determinades activitats contribueix a generar desigualtats en els projectes educatius**
- **Proposa replantejar el concert en funció de la corresponsabilitat dels centres en l'escolarització dels alumnes amb menys recursos**
- **La singularització dels projectes educatius pot portar a consolidar desequilibris. Per evitar-ho, cal promoure la innovació sense malmetre l'equitat del sistema educatiu**
- **Evidencia l'existència de pràctiques poc compromeses amb la inclusió de la diversitat social, i reclama un compromís més gran dels centres per combatre la segregació escolar**
- **Valora positivament la política d'Ensenyament de dotar amb més professorat els centres d'alta complexitat educativa**
- **Recomana mesures com ara incentius que atreguin els professors més qualificats als centres amb una complexitat més elevada**

El Síndic de Greuges ha presentat aquest dimecres, 9 de novembre, l'informe extraordinari *La segregació escolar a Catalunya (II): condicions d'escolarització*. Es tracta de la segona part de l'informe presentat el passat juliol sobre aquest mateix fenomen, però des d'una altra perspectiva. Si la primera part abordava l'admissió de l'alumnat, ara s'han analitzat quines característiques dels centres motiven que n'hi hagi que tinguin més demanda que altres i que atreguin més les famílies amb un perfil social determinat.

L'informe posa l'accent en un efecte espiral que reproduceix la segregació i no afavoreix que els centres tinguin una composició social equilibrada: d'una banda, les condicions d'escolarització, especialment les aportacions econòmiques de les famílies i el projecte educatiu de centre, determinen el nivell de demanda i el perfil social de l'alumnat dels centres; i d'altra banda, aquest perfil social, especialment a través de les aportacions i de la participació de les famílies, determina les condicions d'escolarització de l'alumnat (activitats complementàries, sortides, serveis complementaris, etc.).

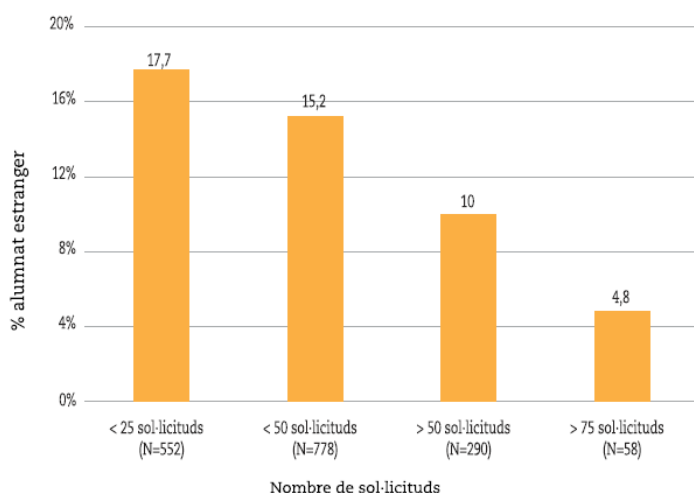
Desequilibris en la demanda dels centres segons la composició social

En el darrer procés d'admissió d'alumnat a P3 corresponent al curs 2016/2017 a Catalunya, el 32,3% dels centres va tenir sobredemanda (més sol·licituds en primera opció que places en oferta), mentre que un 30,2% va tenir una demanda feble, menys d'un 75% de places sol·licitades en primera opció sobre el conjunt de l'oferta de places.

Els centres d'alta complexitat acostumen a tenir una demanda més feble que els centres de baixa complexitat. Un 42,1% dels centres d'alta complexitat tenen una demanda feble (inferior al 75% de l'oferta), mentre que això succeeix en un 23,2% dels centres de baixa complexitat. En aquest sentit, un 50,0% dels centres d'alta complexitat reben menys de 25 sol·licituds, mentre que això succeeix en un 19,8% dels centres de baixa complexitat.

Els centres amb una demanda més feble (amb menys sol·licituds i amb una ràtio demanda/oferta més baixa) tendeixen a tenir un percentatge d'alumnat estranger i d'alumnat amb necessitats educatives específiques més elevat que els centres amb una demanda més consolidada.

Percentatge d'alumnat estranger per nombre de sol·licituds dels centres en el procés d'admissió d'alumnat a P3 corresponent al curs 2016/2017 a Catalunya (2016)

Font: elaboració amb dades del Departament d'Ensenyament.

Els costos, els projectes educatius poc compromesos amb l'equitat i les males pràctiques potencien els desequilibris

1. Les desigualtats entre centres en les quotes que paguen les famílies, un dels principals factors de segregació escolar

Un factor determinant per entendre els desequilibris en la composició social dels centres són els costos d'escolarització, tant en centres concertats com també en centres públics, que assumeixen les famílies. El finançament privat condiona la capacitat dels centres públics i concertats de desenvolupar per

als seus alumnes activitats complementàries, projectes educatius en diferents àmbits (llengües estrangeres, tecnologia, arts, etc.), colònies, serveis escolars, etc.

L'existència de quotes d'escolarització diferenciades entre centres condiciona la tria d'escola de les famílies socialment menys afavorides i, per tant, determina tant la demanda potencial com la composició social dels diferents centres.

En el sector concertat, les quotes difereixen substancialment entre centres, amb **diferències que poden ser superiors als 2.000 euros per alumne/any**. Mentre que hi ha escoles concertades ubicades en entorns socials desfavorits que pràcticament no cobren quotes, n'hi ha d'altres que cobren quotes que poden ser superiors al salari mínim interprofessional (i que ho fan com si aquestes quotes fossin obligatòries).

Malgrat aquestes diferències, **el finançament públic que reben aquests centres a través del concert i d'altres transferències públiques és molt similar**. Una fórmula per posar fi a aquestes anomalies, segons el Síndic, és la possibilitat de graduar el concert en funció de la corresponsabilitat en l'escolarització dels alumnes amb menys recursos. És a dir, dotar amb més finançament aquelles escoles concertades compromeses amb un sistema educatiu equitatiu.

Hi ha escoles concertades compromeses plenament amb la igualtat d'oportunitats, sense prou reconeixement social, i que tenen moltes dificultats per garantir la sostenibilitat econòmica del centre a través del concert, i n'hi ha d'altres escassament compromeses amb l'equitat del sistema que reben un finançament públic similar.

El Síndic alerta que l'import del concert educatiu en centres ubicats en entorns socialment desfavorits pot resultar insuficient per garantir el seu funcionament ordinari. El Síndic ha tingut accés a dades d'alguns centres concertats amb una elevada complexitat que tenen dèficit financer (entre l'1% i el 4%) i que requereixen les aportacions de les famílies (que suposen al voltant del 10% dels ingressos del centre, un cop extretes totes les despeses i els ingressos relacionats amb les activitats complementàries i els serveis escolars) per garantir el funcionament del centre.

En aquest sentit, l'informe destaca el **debilitament del finançament dels centres concertats en els darrers anys per a l'escolarització equilibrada d'alumnat**. El Síndic lamenta la supressió dels contractes programa, que es van posar en funcionament el curs 2006/2007 i que han resultat un instrument efectiu a l'hora de promoure l'escolarització equilibrada d'alumnat a municipis com Vic, Manlleu o Olot, i també la minoració de més d'un 50% de la inversió destinada a finançar l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques en centres concertats.

En el sector públic, el Síndic també alerta de les diferències en el finançament privat d'alguns centres públics, encara que sigui indirectament a través de les AMPA.

El Síndic ha analitzat el finançament privat de set escoles públiques de la ciutat de Barcelona i ha comprovat que les quotes (excloses les de menjador) oscil·len entre 485 i 251 euros.

2. La diferenciació creixent dels projectes educatius dels centres com a font de desigualtat: manca fer compatible la singularitat educativa i el plantejament inclusiu

Les diferències en els resultats acadèmics entre centres han tendit a disminuir en els darrers anys. La reducció de desigualtats en els resultats acadèmics entre centres ha d'anar acompanyada d'una reducció de les desigualtats en les oportunitats educatives en sentit més ampli.

La singularització dels centres a través dels seus projectes educatius i pedagògics no sempre té prou en compte la dimensió pública i comunitària de l'educació i la necessitat de preservar la igualtat d'oportunitats en l'educació com a bé comú. Això succeeix, per exemple, en centres públics i concertats que orienten els seus projectes educatius i pedagògics cap a una determinada tipologia d'alumnat. L'existència de propostes diferenciades no sempre garanteix que aquestes estiguin concebudes per donar resposta a la pluralitat de necessitats i d'interessos, especialment quan s'adrecen a determinats perfils de famílies sense ser prou inclusives de la diversitat social de l'entorn. L'homogeneïtat social present en determinats centres concertats amb un caràcter propi molt accentuat, generalment amb una composició social especialment afavorida, també ha proliferat en els darrers anys i amb altres formes en escoles públiques amb projectes pedagògics singulars però socialment diferenciats.

Els processos d'innovació educativa endegats per nombrosos centres públics i concertats en aquest context d'autonomia han contribuït a revisar determinades pràctiques docents cada cop en més centres, però el caràcter poc sistèmic encara d'aquests processos d'innovació també està contribuint a diferenciar l'oferta en funció de l'abordatge pedagògic realitzat i a configurar projectes singularitzats que atrauen en l'elecció de centre perfils de famílies que fan una tria escolar més estratègica (generalment, famílies amb més capital instructiu i econòmic).

El Síndic considera que l'autonomia en la definició dels projectes educatius dels centres és positiva. Dit això, aquesta autonomia s'ha de modular perquè no entri en conflicte amb les necessitats del sistema. Per aquest motiu recomana que els centres vetllin per incorporar en la definició dels projectes la diversitat social de l'entorn, i recorda que el seu caràcter propi o "singular" no pot ser un argument per no promoure plantejaments amb caràcter inclusiu.

A banda dels projectes educatius, altres exemples de processos de diferenciació de l'oferta que poden afectar l'equitat són les sortides i colònies escolars, a les quals alguns centres decideixen renunciar perquè una part significativa de famílies no en pot assumir el cost. La sisena hora, que el 2011

va suprimir el Departament d'Ensenyament de la majoria d'escoles públiques, la jornada compactada als instituts i l'eliminació dels menjadors, i també la diferència en l'oferta d'activitats extraescolars, són factors que determinen la idiosincràsia del centre i el perfil l'alumnat al qual es vol adreçar.

Entre les recomanacions que inclou l'informe destaca que Ensenyament vetlli perquè tots els centres estableixin projectes educatius compromesos amb la diversitat social i l'entorn. També li suggereix que ofereixi als centres amb un alumnat socialment més vulnerable projectes en els àmbits de la lectura, les llengües estrangeres, la tecnologia, etc.

3. Males pràctiques segregadores per part dels centres

El Síndic ha agrupat en aquest informe una sèrie de males pràctiques, desenvolupades pels mateixos centres públics i concertats, que reproduïxen la segregació escolar i que són contràries a l'equitat del sistema educatiu.

Aquestes són pràctiques no generalitzades, però que existeixen en determinats centres i que cal denunciar pels efectes negatius que generen.

Alguns exemples d'aquestes pràctiques són:

- En alguns centres concertats, s'exclou de les activitats complementàries l'alumnat que no ha pagat les quotes, i no es garanteix la gratuïtat de l'activitat complementària per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques.
- En alguns centres concertats, no es garanteix el caràcter voluntari i no lectiu de l'activitat complementària, quan aquesta es desenvolupa enmig de l'horari lectiu, sense facilitar la voluntarietat, i s'utilitza per reforçar els aprenentatges curriculars (llengua estrangera, matemàtiques, etc.).
- En alguns centres públics i concertats es transmeten discursos de superioritat pedagògica del propi projecte educatiu en contrast amb la resta i es reforça la relació entre el projecte pedagògic i la voluntat d'atraure un determinat perfil de família.
- En alguns centres públics i concertats, no s'aporta informació clara de les quotes i del seu règim legal (obligatorietat o no, etc.).
- En els centres concertats, el preu de menjador escolar acostuma a sobrepassar el preu màxim establert per als públics. En alguns centres públics també succeeix, encara que sigui indirectament a través de les AMPA, per poder garantir determinats menús o serveis dins d'aquest horari.
- Tot i que no poden ser de caràcter obligatori, les famílies es veuen pressionades a assumir les aportacions econòmiques a les fundacions de molts centres concertats. En algun centre, la carta de compromís educatiu inclou el compromís de les famílies al pagament d'aquestes quotes.
- En alguns centres concertats, s'utilitza la venda de llibres de text amb afany lucratiu per mitjà d'acords amb les editorials.

4. Pràctiques de discriminació positiva, reforçament de determinats centres i potenciació de nous projectes educatius als instituts públics

La voluntat del Departament d'Ensenyament de reforçar els centres d'alta complexitat

El Departament d'Ensenyament ha desenvolupat mesures per reforçar els centres d'alta complexitat amb bons resultats. En els darrers anys s'han millorat globalment els resultats acadèmics del sistema educatiu, i de manera més notòria als centres amb una elevada complexitat educativa. Entre altres mesures, hi ha contribuït la major dotació de professionals o les auditories pedagògiques.

Tot i això, s'han reduït les diferències en els resultats en totes les competències entre centres d'alta i baixa complexitat, però no han millorat les desigualtats en la composició social dels centres: els alumnes socialment desfavorits obtenen millors resultats acadèmics, però no estan globalment menys afectats per la segregació escolar.

S'han fet avenços en la normativa que regula la configuració de plantilles, per afavorir que les plantilles dels centres es puguin adaptar a les necessitats que han d'atendre, però **cal avançar encara més en la capacitat dels centres amb una composició social més desfavorida i amb més dèficits de demanda d'estabilitzar les plantilles i d'atraure els professionals més ben formats i competents.**

Les visites realitzades a escoles amb una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit posen de manifest que en molts casos (encara que no sempre) aquests centres estan afectats per una elevada rotació del professorat. La pràctica docent en centres amb una elevada complexitat educativa suposa assumir un repte d'una dificultat més gran que no està prou recompensat per un sistema d'incentius que ajudi a atraure i retenir el professorat en aquests centres.

En aquest sentit, el Síndic proposa introduir mecanismes d'incentius o d'altres per garantir que els professors més qualificats per a la tasca docent prestin servei als centres amb una complexitat més elevada, i incorporar en la regulació sobre el procediment de promoció docent l'exercici professional en centres amb una composició social desfavorida com a element definidor.

5. La necessitat de potenciar els projectes educatius dels instituts públics

El Síndic alerta del transvasament d'alumnat del sector públic al sector concertat al pas a l'educació secundària. Les dades d'alumnat escolaritzat en el sector públic indiquen que, si bé a l'educació infantil de segon cicle un 67,2% d'alumnat està escolaritzat en centres públics, a l'educació secundària obligatòria aquesta proporció decreix fins al 61,9%. Aquest diferencial de 5-7 punts percentuals es manté al llarg de la darrera dècada. Això significa que, al marge de factors conjunturals relacionats amb l'evolució demogràfica o amb la crisi econòmica, per exemple, es produeix un comportament sostingut en el temps d'una part significativa de l'alumnat escolaritzat en escoles públiques a

l'etapa de primària que renuncia a continuar el seu itinerari en el sector públic a l'educació secundària obligatòria i sol·licita l'admissió a centres concertats.

Aquest transvasament de demanda del sector públic al sector concertat en el pas a secundària està protagonitzat especialment per alumnat de famílies socialment afavorides, que, a diferència de l'educació primària, no confien prou en el sector públic a secundària. Des d'aquesta perspectiva, doncs, és un transvasament d'alumnat que contribueix a mantenir o a incrementar els desequilibris ja existents a primària en la composició social dels dos sectors de titularitat i, consegüentment, a reproduir la segregació escolar a secundària.

En aquest sentit, el Síndic demana que es reforcin els projectes educatius dels instituts, i també els itineraris entre escoles i instituts públics en el pas de primària a secundària. Mentre la majoria de centres concertats presenten oferta de primària i secundària, o bé tenen adscrit un centre amb oferta de secundària que garanteix la continuïtat de l'escolarització de l'alumne, sense la incertesa que pot suposar no saber exactament el centre on desenvoluparà la seva escolaritat, en els darrers anys el Departament d'Ensenyament ha tendit a establir models d'adscripció única en cada barri o municipi, on tots els centres de primària estan adscrits a tots els centres de secundària d'una determinada zona. En aquest context, la finalitat de garantir la continuïtat educativa a través de l'adscripció es dilueix, els itineraris formatius en el sector públic són menys previsibles i augmenta la incertesa sobre l'institut on l'alumnat podrà continuar l'escolaritat.